

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Herestraat 15

Status: BBP

Periode: veldwerk 15-2-2006

Onderzocht door: T. Tel, F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archieffonderzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: Mei 2006 Groningen

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING EN STRUCTUUR

Herestraat 15 staat op een vrij ondiep perceel aan de westzijde van de Herestraat met een ondiep binnenplaatsje achter het huis dat overdekt is.

Het is een vrij smal diep pand (10 x 4 m) van drie bouwlagen dat in zijn geheel onderkelderd is. Het huis heeft een mansardekap. De beide zijmuren zijn vermoedelijk mandelig met de burens aan weerszijden.

BOUWGESCHIEDENIS

Het huis heeft een oude kern die is opgezet als een smal diep huis met mandelige zijmuren. Het huis had een kelder en vermoedelijk twee bouwlagen en een kap. Hiervan zijn de zijmuren overgebleven en een restant van de achtermuur in de kelder. In hoeverre de oude balklagen boven de begane grond en de eerste verdieping bewaard zijn gebleven is onduidelijk. De ouderdom van deze kern is verre van duidelijk, maar zou mogelijk uit de 16de of de vroege 17de eeuw kunnen dateren. Ook een vroegere datering kan niet uitgesloten worden. In de achtergevel zit een segmentboog van grote stenen en in een nis van de zijmuur en bij de gemetselde bak achter het huis is een vijflagenmaat van 38 en 40 cm gemeten. De datering van het oude muurwerk dient nader onderzocht te worden. Vermoedelijk heeft zich van oudsher in de rechterachterhoek een trappartij bevonden. Hier was tot in recente tijd de trap van de kelder naar buiten. Op de kaart van Hauboys uit ca. 1643 wordt op de plaats van Herestraat 15 een huis met zadeldak haaks op de Herestraat afgebeeld.

Op het minuutplan van omstreeks 1830 heeft het huis al de huidige omtrek.

In het laatste kwart van de 19de eeuw werd het huis opgehoogd met een tweede verdieping en voorzien van een lijstgevel van twee traveeën breed. Een stucplafond en vensteromtimmeringen dateren uit deze periode. Bij deze verbouwing zijn vermoedelijk de bestaande hoogten van de bouwlagen veranderd en kunnen de balklagen vernieuwd zijn.

In 1919 kreeg het huis een nieuwe winkelpui die niet bewaard is gebleven. De deur zat toen aan de rechterzijde.

In 1926 werd een plattegrondtekening van het huis gemaakt. De begane grond werd in beslag genomen door de winkel en tegen de achtergevel was een trap naar de verdieping. In 1926 werd de open grond achter het huis overdekt en kregen de eerste en tweede verdieping een nieuwe indeling. Er kwam ondermeer een nieuwe trap van de eerste naar de tweede verdieping. Diverse elementen zoals een granitoaanrecht, een vaste kast en trapbalusters dateren uit de jaren 20 van de 20ste eeuw. In 1926 zou het huis een mansarde kap krijgen. Het is niet duidelijk of dit inderdaad toen gebeurd is want op een bouwtekening uit 1929 heeft het voorste gedeelte nog een zadeldak. In 1929 kreeg het achterste deel van het huis een mansardekap. Hierin werd aan de noordzijde een wand met een vierdelige glaspui aangebracht. De mansardeverdieping zal in ieder geval dateren omstreeks de jaren 20 van de 20ste eeuw.

In de tweede helft van de 20ste eeuw werd de winkel gemoderniseerd.

Gedeelte van de kadastrale kaart uit circa 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering.

BESCHRIJVING

Gevels

De voorgevel is een lijstgevel van twee traveeën breed en drie bouwlagen hoog. De gevel is voorzien van een blokpleister en dateert uit de late 19de eeuw hoewel het achterliggende metselwerk ouder kan zijn.

De begane grond heeft een recente aangebrachte winkelpui. De eerste en de tweede verdieping hebben T-vormige stolpramen met dunne kozijnen. De kozijnstijlen hebben geen profilering, maar zijn afgerond. Om de vensters zitten stucwerkornamenten met kuiven die ter hoogte van de tussendorpels beginnen op een bladvormige stucwerkconsole. De kuiven hebben de vorm van hoofden geflankeerd door bladvormen. Het rechtse venster van de eerste verdieping bezit een bovenlicht met gekleurd glas in lood dat mogelijk dateert uit de jaren 20 van de 20ste eeuw (tegelijk met verbouwing van de kap in 1926 of 1929?). In het linker bovenlicht heeft een vergelijkbaar glas in lood gezeten dat nog elders in het huis bewaard wordt. De gevel wordt afgesloten door een kroonlijst met twee consoles.

Boven de kroonlijst bevindt zich een voorschild van een plat mansardedak. Dit is belegd met zwarte leien in maasdekking. In het midden zit een houten dakkapel met een T-vormig stolpraam en een hijsbalk.

De achtergevel kon niet van de buitenkant waargenomen worden, maar is een smalle gevel van drie bouwlagen met een platte mansardeverdieping. De begane grond is ingebouwd.

Beschrijving per bouwlaag

Kelder

De kelder strekt zich onder het gehele huis uit en is afgetopt en overdekt door een betonnen plafond. De ruimte heeft een cementen vloer en de zijmuren zijn gepleisterd. Slechts bij een enkele beschadiging kan een enkele steenmaat genomen worden. Blijkens sporen in de vloer en de zijmuren hebben er halverwege de kelder dwarsmuurtjes gezeten.

In de voorgevel zitten twee in de 20ste eeuw dichtgezette openingen waar mogelijk vroeger een venster en een toegang kunnen hebben gezeten. De zuidelijke opening heeft een nis die bekleed is met witjes. In de linkerzijmuur zit ongeveer halverwege een 33 cm diepe nis. De achterwand van deze nis (zijmuur van de buurman of onderdeel mandelige muur?) heeft een vijfagenmaat van 38 cm en stenen van 7-7,2 cm dik en 14-14,5 cm breed. Bij de nis heeft een gesloopte scheidingswand aangesloten. Hier kon in de zijmuur een vijfagenmaat van 31,5 cm gemeten worden (steenmaat 23 x 5,5-5,6 cm)

In de rechter zijmuur zitten twee nissen. De voorste nis is wel 54,5 cm diep. Hierin zit een dichtgezette opening met een 20ste-eeuwse vulling. De tweede nis (een stooknis?) is minder diep (35 cm) en bekleed met witjes (12,5 x 12,5 cm) en overdekt met een segmentboog van Friese geeltjes. Bij deze nis en even

verderop op de plek waar een scheidingsmuur heeft aangesloten, kan voor de rechterzijmuur een tienlagenmaat van 61,5 en 59,5 cm geconstateerd worden.

In de achtergevel zitten twee openingen waarvan de linker in de 20ste eeuw dichtgezet is en de rechter leidt naar een houten trap. Boven de linkeropening bevindt zich een segmentboog die met grote stenen gemetseld is. In de rechter opening is nog een kozijn aanwezig. Bij deze opening kan rechts een tienlagenmaat van 62 cm gemeten worden en links van 59 cm. Gezien deze steenmaten zou de achtergevel tussen beide openingen 19de-eeuws kunnen zijn. De trap bevindt zich in een gemetselde bak die vroeger buiten de achtergevel zat. Deze heeft een vijflagenmaat van 40 cm (steenmaat 28,5-30,5 x 13 ~~AB 105~~). De datering en de duiding van de zijmuren van de kelder lastig. De kleine steenmaten horen mogelijk bij een tweede 19de-eeuwse fase. Mogelijk horen de steenmaten van de gemetselde bak waarin de trap zit, bij de eerste fase. In dat geval kan de kelder uit de 16de of vroege 17de eeuw dateren. Ook een vroegere datering kan niet uitgesloten worden. Er dient dan ook nader onderzoek naar de keldermuren verricht te worden om een exacte datering te kunnen geven.

Begane grond

De begane grond is in gebruik als winkel en heeft verlaagde plafonds en voorzetwanden. Ter plekke van de vroegere binnenplaats bevindt zich thans een recente geplaatste trap naar de eerste verdieping.

De verdieping bestaat voornamelijk uit een grote ruimte met een verlaagd plafond. Om de vensters in de voorgevel zitten eenvoudige omtimmeringen uit de late 19de eeuw. Rechts achter bevindt zich tegen de rechterzijmuur een trap met kwartdraai boven die naar de tweede verdieping leidt. Een driepaneelsdeur met vlinderschanieren geeft toegang tot de trap. Deze trap dateert blijkens de bouwtekeningen uit 1926. Bij het begin van de trap bevindt zich een circa 10 cm diepe nis in de rechterzijmuur. Deze nis is van boven rechtgesloten. Mogelijk heeft de nis te maken met een de voorganger van de huidige trap die zich ook hier bevonden kan hebben. Deze zijmuur helt overigens naar het zuiden en maakt de indruk een oude muur te zijn.

De tweede verdieping heeft een voorkamer, tussengedeelte met trappen en een achterkamer die als keuken dient.

De voorkamer heeft een stucplafond met middenornament uit het laatste kwart van de 19de eeuw. Rond de vensters zit een eenvoudige vensteromtimmering uit het laatste kwart van de 19de eeuw.

In het tussengedeelte bevinden zich aan de linkerkant een badkamer en een WC en rechts daarvan een overloop en de trappen tegen de rechtermuur. De trap naar de tweede verdieping heeft een kwartdraai beneden. De trappen hebben een trapbaluster uit de jaren 20 van de 20ste eeuw en gietijzeren spijltjes. Tegen de linkerzijmuur zit ter plekke van de WC een rookkanaal afkomstig van een lagere bouwlaag. De achterkamer heeft een zachtboardplafond en tegen de linkerzijmuur een granito keukenblokje met kraalschroten dat mogelijk uit de jaren 20 van de 20ste eeuw dateert en tegen de rechterzijmuur een vaste kast uit dezelfde periode. Deze kamer heeft in de achtergevel twee vensters uit de tweede helft van de 20ste eeuw. De wand tussen het middenstuk en achterkamer bestaat uit stucwerk op riet.

De voorkamer en de keuken zijn toegankelijk via driepaneelsdeuren met geprofileerde deuromlijstingen.

De zolder heeft een platte mansardekap uit de jaren 20 van de 20ste eeuw die grotendeels afgetimmerd is. In het achterste deel van de zolder bevindt zich aan de rechter (noordelijke) zijde een glaspui uit de jaren 20 van de 20ste eeuw met daarin gevat twee T-vensters met driedelig bovenlicht en twee H-vensters.

WAARDESTELLING

Herestraat 15 is onderdeel van een in aanleg middeleeuws bouwblok aan een van de belangrijkste en oudste hoofdstraten waarvan de percellering- en bebouwingsstructuur in hoofdlijnen bewaard is gebleven. Hier moeten met name de mandelige zijmuren genoemd worden. Opmerkelijk is de situering als onderdeel van een rijtje van vier smalle huizen tussen twee grotere middeleeuwse huizen in. Vanwege de bijzondere stedenbouwkundige en historisch gegroeide relatie met de aangrenzende huizen heeft het pand hoge monumentwaarde.

Het bouwvolume heeft positieve monumentwaarde omdat het de grootte van een smal mogelijk 16de-eeuws huis aangeeft met een 19de-eeuwse ophoging en een kapvorm uit de jaren 20 van de 20ste eeuw. Het bouwvolume heeft derhalve evolutionaire waarde

De voorgevel heeft positieve monumentwaarde als laat-19de-eeuwse lijstgevel met uitzondering van de vernieuwde pui. Bovendien heeft de gevel waarde als onderdeel van een historische straatwand.

Het casco heeft hoge bouwhistorische waarde wat betreft de mandelige zijmuren die mogelijk uit de 16de eeuw stammen. Met name de onderkeldering is van belang met bouwsporen van nissen en de rest van de achtergevel met bouwspoor van een opening met segmentboog. De betonnen vloer boven de kelder heeft indifferente monumentwaarde. Als de oude balklagen boven de begane grond, en de verdieping nog bewaard zijn gebleven dan hebben deze hoge monumentwaarde.

Het pand heeft weinig historisch interieur zichtbaar bewaard op enkele elementen uit de 19de eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw na die positieve monumentwaarde hebben, zoals twee trappen, het keldertrapje, de witjes in de kelder, enkele driepaneelseuren en het granito keukenblokje en een vaste keukenkast. De indelingswanden van de tweede verdieping dateren uit de late 19de eeuw en de jaren 20 van de 20ste eeuw en hebben enige historische waarde.

AANBEVELINGEN

Bij een eventuele verbouwing is een bouwhistorisch onderzoek naar de datering van de zijmuren, de kelder en eventuele oude balklagen van belang.

Bijlage: uittreksel uit het bouwdoosier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Herestraat 15**
Bouwdoosiernummer : B 9018
D.I.V. bezoek : 5 augustus 2003

1919

W. Velleman krijgt een vergunning voor het vernieuwen van de winkelpui met uitstalkast in de voorgevel en het inkorten van de raamkozijnen op de eerste verdieping. Dhr. van Wissen is de architect van het bouwplan.

1926

W. Velleman krijgt een vergunning voor het wijzigen van de indeling op de eerste en tweede verdieping, het vervangen van de bestaande bekapping door een mansardekap, het bouwen van twee privaten en het overdekken van de open grond achter het gebouw.

Vervolgens krijgt W. Velleman een vergunning voor het gewijzigd uitvoeren van het bouwplan. De wijziging bestaat in het veranderen van de indeling op de eerste verdieping door het laten vervallen van de tuusen het kantoor en de eetkamer geprojecteerde wand. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1931

De N.V. Lindor uit Rotterdam krijgt een vergunning voor het wijzigen van de voorgevel door het veranderen van de winkelpui en etalagekast. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid. H.B. Bulder is de architect van het bouwplan.

1985

Benett b.v. krijgt een vergunning voor het veranderen van de winkel. H. Brouwer en D.M. Nebbeling zijn architecten van het bouwplan.

H. Wierts